

Macrotopònims ibèrics en Catalunya

Xaverio Ballester (València)

En els darrers anys dos *candents* qüestions colaterals han *in primis* afectat a la llengua ibèrica: la seua *Urheimat* o més antic territori original en la Península Ibèrica i sa relació en el *continuum* llingüístic valencià-català. Si en el s. XIX es pensava que la pàtria originària dels ibers era pràcticament tota la Península Ibèrica, en el XX alguns autors reduïren el seu primitiu àmbit territorial al surest espanyol. Per altra banda, tradicionalment la possible influència de la llengua ibèrica com a substrat del català i el valencià o be s'ha negat categòricament o be s'ha admés moderadament i rònega només per al català occidental i el valencià.

Actualment, no contrastant, n'hi han bons arguments per a sostindre una reversió total de les teories tradicionals: és precisament Catalunya el territori on, cada volta més netament, es detecta una major i més antiga presència dels ibers i serien precisament les parles de l'innovador català oriental les que més haurien patit ixè ibèric substrat.

Entre els molts arguments possibles, ací n'expondrem només u, encara que segurament prau cridaner: en Catalunya els topònims de les quatre capitals de província resulten ser d'orige ibèric, circumstància que no es dona ni de llunt per a cap altra regió d'Espanya: *Barcelona* és la BARCENO documentà en monedes ibèriques (A.6.11) o en la *Barcino* romana (Plini *nat.* 3,4,22); *Girona* és la *Geroûnda* del grec Ptolomeu (*geogr.* 2,6,69) o la llatina *Gerunda* (*it. ant.* 390,4); el mateix formant topònimic ibèric *-da* trovem en el nom de *Lleida*: ibèric ILTIRTA (A.18) i llatí *Ilerdam* (*Cæs. ciu.* 1,73,2); finalment *Tarragona* és l'ibèric TARACON[ŠALIŘ] (A.6.15) o la *Tarraconem* cesariana (*ciu.* 1,73,2). A banda de totes les capitals, l'exòtica toponímia ibèrica apareix en moltes altres importants llocs catalans: AUŠESCEN (A.7) o *Ausetani* (Plin. *nat.* 3,4,23) – *Osona*, comarca en més de 150.000 habitants; EŠO (A.17) o *Æssonenses* (Plin. *nat.* 3,4,23) – *Isona*; BAITOLO (A.8) o *Betulo* (Mela 2,5,89) – *Badalona* en més de 200.000 habitants; *Sígarra* (Ptol. *geogr.* 2,6,63) – comarca *La Segarra* (més de 22.000 habitants)... Inclús – cas de veres singular – l'etnònim ibèric *Ceretani* ha perdurat en el nom d'una regió catalana, la *Cerdanya*, i en un popular sobrenom: més de 1.000 catalans duen de primer llinatge la variant *Sardà* i més de 4.000 valencians i 1.500 balears la de *Cerdà*.

Curiosament un derivat d'esta mateixa raül ibèrica, *sardana*, dona nom al més popular ball tradicional de Catalunya, ben distint dels altres balls espanyols en son ritme llent i per realisar-se, a la manera oriental, en cíclic i agarrats tots els dansants, dones i hòmens, de la mà. I més curiós: un ball molt similar apareix pintat en un *kálathos* ibèric de Lliria (València) de fa més de 2.000 anys. Ignorar, com volen alguns, les raüls ibèriques de Catalunya o de la llengua catalana significa amputar son component bàsic i distintiu; és ignorar-ne sa pròpia essència.